

programu opiekuńczo-wychowawczego do pracy drużynowego.

Przez 3 lata stażu opiekowałam się 15 DH w Śliwicach. Drużyna rozpoczęła swoją działalność 02.02. 2009r. i skupiła 13 harcerzy podzielonych na dwa zastępy. Jako drużynowa, co roku opracowywałam plan pracy oraz program opiekuńczo-wychowawczy do pracy drużynowego. Niestety w związku z urlopem macierzyńskim i późniejszym zwolnieniem oraz opieką nad chorym dzieckiem musiałam na jakiś czas opuścić szereg braci harcerskich. Moi podopieczni przeszli wówczas do 4 DH Buki w Śliwicach

Aby dobrze wypełniać rolę drużynowego stale musiałam się dokształcać czy to poprzez szkolenia czy literaturę (czasopisma, książki, Internet). Po wnikliwej analizie lektury oraz rozmowach z innymi drużynowymi oraz kierownikiem Hufca w Tucholi postanowiłam napisać i realizować program opiekuńczo – wychowawczy do pracy drużynowego. Dzięki włożonej w niego pracy nabrałam większej wiedzy i umiejętności do pracy z harcerzami. Poszerzyłam swoją wiedzę na temat metodyki harcerskiej. Poniżej przedstawiam ten program oraz przykładowe sprawozdanie z pracy drużyny.

Program opiekuńczo – wychowawczy do pracy w drużynie harcerskiej

I. Podstawy ideowe wychowania harcerskiego w ZHR

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej powstał w 1989 roku. Na płaszczyźnie ideowej i programowej jest kontynuatorem tradycji i myśli wychowawczej wielu pokoleń harcerek i harcerzy. Kontynuacja ta opiera się nie tylko na przyjęciu tradycji i spuścizny intelektualnej, ale także na czynnym zaangażowaniu harcerek i harcerzy, z których najstarsi złożyli Przyrzeczenie Harcerskie jeszcze w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Harcerski ideał wychowawczy został przedstawiony w postaci Prawa Harcerskiego.

Prawo Harcerskie brzmi następująco:

1. Harcerka/Harcercz służy Bogu i Polsce i sumiennie spełnia swoje obowiązki.
2. Na słowie harcerki/harcercza polegaj jak na Zawiszy.
3. Harcerka/Harcercz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim.
4. Harcerka/Harcercz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza.
5. Harcerka/Harcercz postępuje po rycersku.
6. Harcerka/Harcercz miłuje przyrodę i stara się ją poznać.
7. Harcerka/Harcercz jest karny i posłuszny rodzicom i wszystkim swoim przełożonym.
8. Harcerka/Harcercz jest zawsze pogodny.
9. Harcerka/Harcercz jest oszczędny i ofiarny.
10. Harcerka/Harcercz jest czysty w myśli, mowie i uczynkach, nie pali tytoniu i nie pije napojów alkoholowych.

Przyrzeczenie Harcerskie brzmi:

*Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę
Bogu i Polsce, nieść chętną pomoc bliźnim,
być posłusznym Prawu Harcerskiemu.*

Podstawy ideowe harcerskiego systemu wychowawczego opierają się na wyrażonej przez każdego członka Związku woli służby Bogu, Polsce i bliźnim.

II. Cele wychowania ZHR

Harcerstwo ma na celu wychowanie metodą harcerską – w myśl Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego – dzielnych, prawych i zdolnych do poświęceń ludzi. W wychowaniu harcerskim chodzi przede wszystkim o stwarzanie warunków do **harmonijnego i pełnego rozwoju człowieka we wszystkich obszarach jego osobowości**: duchowym, emocjonalnym, intelektualnym i fizycznym oraz pomoc w odnalezieniu miejsca w społeczeństwie prowadzącego ku spełnieniu człowieka jako osoby ludzkiej.

III. Metoda harcerska

Metoda harcerska jest prostym, spójnym i konkretnym sposobem praktycznej realizacji harcerskiego wychowania. Określa ona sposób zmierzania do celów harcerskiej pracy, wyznacza zasady działania instruktorów i całej organizacji, decyduje o sposobie realizacji programu.

Zasady metody harcerskiej:

1. **zasada naturalności**
2. **zasada oddziaływania od wewnątrz** lub inaczej zasada indywidualizacji

Zgodnie z tą zasadą harcerstwo jest miejscem, w którym jednostkom stwarza się warunki do rozwijania w sobie wartości osobistych i społecznych, wartości, których załączki tkwią w każdej dziewczynie czy chłopaku. Metoda harcerska nakazuje w każdym z nich szanować wolnego człowieka, brać po uwagę to, kim jest, co czuje, o czym marzy..

3. **zasadą dobrowolności** i świadomego stosunku do harcerstwa.
4. **zasada oddziaływania pośredniego**, czyli wychowanie przez czyn, a nie umoralniające pogadanki; uczenie się przez działanie, a nie mówienie o nim; doświadczanie przez przeżycie, a nie wykład.
5. **zasada oddziaływania pozytywnego**. Wychowując przez przykład, należy opierać się na wskazaniach, a nie zakazach, kreować przykłady postaw zgodnych z harcerskimi ideałami, a nie szukać i piętnować tych, którzy z Prawem Harcerskim niewiele mają wspólnego
6. **zasada wzajemności oddziaływań**. Według niej w harcerstwie granica pomiędzy wychowankiem a wychowawcą nie jest ostra. Instruktor oddziałuje na harcerzy jako starszy brat, przyjaciel, przewodnik. Ale i harcerska gromada oddziałuje na instruktora. Świadomi instruktorzy traktują to jako nieocenioną pomoc w samowychowaniu.

Podstawowe środki harcerskiej metody:

- **system zastępowy**, czyli oddziaływanie poprzez udział w małych, naturalnych grupach.
- **wzorzec osobowy instruktora**, w sferze idei opisany w Prawie Harcerskim, a w praktyce uosabiający się w postawie wodza – drużynowego, hufcowej i hufcowego, komendantki i komendanta chorągwi, Naczelniczki i Naczelnika
- **stopniowanie trudności** jest środkiem głęboko osadzonym w zasadzie indywidualizacji oddziaływań. Stosowanie tego środka nakazuje, by programy i zajęcia harcerskie, zależnie od wieku i umiejętności, służyły stałemu doskonaleniu się. Zdarzenia i zajęcia, jakie pojawiają się w pracy wychowawczej nie mogą się więc powtarzać w sposób automatyczny – każda następna sytuacja powinna przynosić nowe bodźce, umożliwiać postęp i rozwój

- **wychowanie w oparciu o przyrodę** jako element programu harcerskiego, wpływa bezpośrednio z podstawowych zasad metody – szczególnie zasady naturalności i pośredniości oddziaływań. Obserwacja środowiska naturalnego, wytwarzanie emocjonalnego stosunku do jego różnorodnych przejawów, ułatwia wprowadzenie w pracy wychowawczej właściwego budowania relacji młodego człowieka ze światem i rozłożenia akcentów w tworzeniu systemu wartości.

Poziomy wiekowe:

W ZHR praca wychowawcza prowadzona jest w oddzielnych poziomach wiekowych, co wynika z głębokich różnic psychofizycznych dzieci i młodzieży w poszczególnych okresach życia. Podział ten umożliwia stosowanie odmiennej metodyki i form pracy dostosowanych do różnic wiekowych.

1. **Zuchy** to dzieci w wieku od 7 do 10 lat, pracujące w gromadzie (żeńskiej lub męskiej), a w trakcie zbiórek w małych grupach – szóstkach. Zuchy poprzez zabawę, która stanowi podstawę metodyki zuchowej, zdobywają gwiazdki i sprawności, a wiedzę i umiejętności rozwijają w kolejnych cyklach zabawowych, w których do konkretnej fabuły dobiera się różnorodne formy pracy.

2. **Harcerki i harcerze** to młodzież w wieku od 11 do 14 lat, pracująca w drużynie (żeńskiej lub męskiej) podzielonej na zastępy (6-10 osób), na czele których stoją naturalni wodzowie – zastępowe i zastępowi. Poprzez stawianie harcerek i harcerzy w sytuacjach wymagających samodzielnego rozwiązywania problemów i przezwycięzania przeciwności losu, rozwija się w nich wolę pracy nad sobą, zdobywania wiedzy i umiejętności na coraz wyższym poziomie. W drużynie narzędziem pracy nad sobą są stopnie i sprawności harcerskie.

3. **Wędrowniczki i wędrownicy** to młodzież w wieku od 15 do 18 lat. Pracuje ona drużynami żeńskimi i męskimi. Realizacja pracy wychowawczej w oparciu o system zastępowy przyjmuje odmienne formy niż w drużynie harcerzy. Dopuszczalny jest zarówno stały jak i doraźny, zmienny podział na patrole – dostosowany do realizacji zadań wychowawczych i programowych, a także podział na sekcje – powstałe w jednym konkretnym celu lub skupiające uczestników o podobnych zainteresowaniach. Istotą wędrownictwa jest samodoskonalenie i poszukiwanie swojego miejsca w dorosłym życiu, a także realizowana indywidualnie i w grupie służba. Działania, które podejmują wędrowniczki i wędrownicy często są dla nich wyczynem i przygodą.

4. **Harcerki starsze i harcerze starsi** skupiają się w tak zwanych kręgach harcerstwa starszego. W pracy kręgów może występować koedukacja. Młode kobiety i młodzi mężczyźni (minimum wieku 18 lat) wchodzi wspólnie w dorosłe życie, pomagając sobie, dzieląc się doświadczeniami i wiedzą podczas

wspólnych dyskusji, warsztatów, a także poprzez działania na rzecz społeczności lokalnej. Kręgi zrzeszają też ludzi dojrzałych pragnących kontynuować życie zgodnie z ideałami harcerskimi, pozostać w gronie przyjaciół z lat młodości i utrzymywać więź z organizacją harcerską.

Program wychowania w drużynie harcerskiej

Program i metoda drużyn harcerek i drużyn harcerzy dostosowana jest do przedziału wiekowego 11–14 lat. Już od wielu lat harcerstwo zrzesza stosunkowo największy procent młodego pokolenia w tym właśnie przedziale wiekowym. Dlatego troska o program dla harcerek i harcerzy stanowi szczególne wyzwanie dla Związku. Wiek harcerek i harcerzy to wiek pierwszego okresu dorastania, fascynacji i przygód. Wiek koleżeństwa i nierzadko zawiązywania przyjaźni „na całe życie”. Wiek jeszcze pewnej beztroski, choć równocześnie ważnych wyborów: przejścia do gimnazjum i wyboru szkoły średniej. Z punktu widzenia harcerstwa to okres szczególnie ważny. Następuje bowiem decyzja o głębszym zaangażowaniu się i pozostaniu lub o odejściu i nierzadko zmianie stylu życia. Jest to okres, w którym harcerstwo może skutecznie przyciągnąć do wartości, które chce zaszczerpić, choć nie zawsze musi się to wiązać z pozostaniem w organizacji „na całe życie”. Oczy i umysł młodego człowieka nie są wprost zwrócone na wartości, które proponuje harcerstwo. Harcerka/harcerz dostrzega raczej ciekawe propozycje programowe, koleżeńską atmosferę. Imponuje mu drużynowa/drużynowy oraz instruktorki i instruktorzy. Nierzadko formułuje swoją ocenę harcerstwa przez pryzmat działań zastępowej czy zastępowego. Zastępowi ci z drużyny, czy też ci z obozowego zastępu są dla wychowanka swoistą wizytówką całego Związku. Treścią pracy drużyny są wówczas przede wszystkim techniki harcerskie, biwakowanie i wycieczkowanie, musztra oraz w – odpowiedniej proporcji – służba. Jako formy pracy pojawiają się: zbiórka zastępu i zbiórka drużyny,

wycieczki, biwaki, zimowiska i to, co jest bez wątpienia najwazniejsze: obóz harcerski. Oczekiwania i mozliwosci psychofizyczne mlodego czlowieka oraz stanowiacze jego dzien powszedni podstawowe obowiazki szkolne i rodzinne powoduja, ze w sposob naturalny w harcerstwie szukać on bedzie dopełnienia tego, czego mu brakuje. Zwyczajnie jest to poszukiwanie innych form zabawy i przygody opartej o wspolprace z rowiesnikami i harcerskimi przełożonymi, ktorzy z racji niewielkiej rozniczy wieku, znajduja z nim wspolny jezyk i moga pracujac, pod kierunkiem druzynowych i innych doswiadczonych wychowawcow odnosic spore sukcesy wychowawcze. Podstawowa forma pracy druzyny sa odbywajace sie regularnie zbiorki zastepow. Moga one przybierac rozne formy – od spotkan w harcownce, poprzez zbiorki w miescie, w terenie, az po wycieczki i biwaki. Zbiorki druzyny odbywaja sie zwyczajnie raz lub dwa razy w miesiacu i podobnie jak zbiorki zastepow moga przybierac najrozmaitsze formy, ograniczone jedynie pomyslowoscia druzynowych. Oprócz zbiorek druzyna pelni sluzbe, oraz uczestniczy w imprezach organizowanych przez jednostki nadrzedne – hufiec, czy chorągiew. Ukoronowaniem pracy sredrocznej sa wyjazdy na zimowisko i obóz. Wszystkie formy pracy realizowane sa zgodnie z metoda harcerska, a nadrzednym ich celem jest wychowanie mlodego czlowieka. Jednym z najwazniejszych sredkow wychowawczych jest system stopni harcerskich i powiazane z nim sprawnosci. To ich zdobywanie jest dla harcerzy motywacja do nieustannego rozwoju i pracy nad soba. W druzynie harcerzy zdobywane sa stopnie mlodzika, wywiadowcy i cwika. W druzynie harcerek odpowiednio: ochotniczki, tropicielki, samarytanki. Nastepne – harcerz orli/wedrowniczka i harcerz/ harcerka Rzeczypospolitej to najczesciej etapy rozwoju wedrowniczki i wedrownika oraz harcerek i harcerzy starszych. Program wychowania w druzynie harcerskiej i scisle zwiazana z nim metoda, szczegolny nacisk powinna klasc na: — podstawowe szkolenie harcerskie zwiazane z umiejetnoscia noszenia munduru, musztry i zachowania sie w druzynie, nauka piosenki harcerskiej, — budowanie wziazki z zastepem i druzyna

poprzez obrzędowość harcerską, zdobywanie wyróżników i oznaczeń, odwołanie do historii i tradycji, wskazywanie harcerskich bohaterów, — aktywność fizyczną i ruchową realizowaną w zadaniach związanych z technikami harcerskimi, a więc: gry w harcówce, zabawy ruchowe, gry sportowe, zwiady terenowe, terenowe gry harcerskie, wycieczki turystyczne i krajoznawcze, wycieczki specjalistyczne: górskie, rowerowe, kajakowe, marsze i biegi terenowe, biwaki i wyprawy, — przygotowanie i organizacja zimowisk i stacjonarnych obozów harcerskich, — realizację zadań harcerskiej służby w ciągu roku oraz na obozach. Warto pamiętać, że poprawna realizacja programu w dużej mierze zależy od mistrzowskiego władania metodą i pomysłowości drużynowych.